

Lagutskottets betänkande

1982/83:20

om översyn av reglerna om godtrosvörvärv

Ärendet

I betänkandet behandlas motion 1982/83:840 av Ola Ullsten m. fl. (fp) och motion 1982/83:1218 av Lars Ahlmark (m). Båda motionerna rör pågående arbete med en översyn av reglerna om godtrosvörvärv.

I motion 840 yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag om stärkta rättigheter för den bestulne i samband med häleri.

I motion 1218 yrkas att riksdagen hos regeringen begär att motionen överlämnas till utredningen om godtrosvörvärv av stöldgods för beaktande.

Gällande rätt

I svensk rätt har sedan länge gällt att i god tro gjorda förvärv av lösöre från den som har egendomen i sin besittning blir gällande även i vissa fall då överlåtaren inte var egendomens ägare eller eljest hade rätt att disponera över den. Med god tro avses att förvärvaren varken insåg eller bort inse att överlåtaren saknade befogenhet att företa rättshandlingen. En förutsättning för att godtrosvörvärv skall vara giltiga är att överlåtaren uppträtt som om han ägde rätt att förfoga över egendomen. Vidare skall förvärvaren kunna stödja sig på ett laga fäng, dvs. köp, hyte eller gåva. Även pant- och retentionsrätt kan grundas på godtrosvörvärv. Slutligen gäller att förvärvaren måste ha fått egendomen överlämnad till sig.

Om förutsättningarna för ett godtrosvörvärv är uppfyllda anses äganderätten till egendomen ha övergått till förvärvaren. Han blir därmed skyddad mot anspråk från den ursprunglige rättsinnehavaren på att återfå egendomen. Dennes rätt utslocknar helt; dock har han i allmänhet rätt att lösa till sig egendomen. Nuvarande ordning innebär vidare bl. a. att om förvärvaren i sin tur överlåter egendomen blir den nye innehavaren skyddad även om han känt till de faktiska förhållandena vid godtrosvörvärvet, exempelvis att förvärvet avsåg stöldgods.

I Finland och Norge gäller liknande regler om godtrosvörvärv. En viktig skillnad är dock att ett godtrosvörvärv där inte uppkommer i fall då godset har fränhänts den rätte ägaren genom stöld eller vissa andra förmögenhetsbrott. I Danmark å andra sidan erkänns över huvud taget inte principen om godtrosvörvärv utom i vissa undantagsfall. Den rätte ägaren kan alltså vare sig godset har fränhänts honom genom brott eller på något annat sätt, i regel få tillbaka det från den godtroende förvärvaren utan att betala ersättning till denne.

Utredningen (Ju 1980:06) om godtrosvörvärv av stöldgods m. m.

På begäran av riksdagen tillkallade regeringen hösten 1980 en särskild utredare med uppdrag att se över gällande ordning i fråga om godtrosvörvärv av stöldgods m. m.

I direktiven anförde departementschefen bl. a. följande.

Enligt min mening bör den av riksdagen begärda utredningen anförtros åt en särskild utredare. Denne bör inte bindas av några närmare anvisningar utöver dem som riksdagen redan har gett. Som har framhållits i justitieutskottets betänkande finns det skäl som talar för att den rätte ägaren behandlas mer gynnsamt än f. n. i fall då han har förlorat sin egendom genom brott. En modifiering av den gällande ordningen i fråga om godtrosvörvärv i sådana fall skulle också kunna leda till en ökad försiktighet hos allmänheten när det gäller handel med egendom som utbjuds på ovanligt förmånliga villkor eller annars under sådana förhållanden att egendomen kan misstänkas vara stöldgods e. d. Å andra sidan bör beaktas att förvärvaren i rättspraxis redan har ålagts en ganska långtgående undersökningsplikt i vissa fall. Vidare bör hänsyn tas till att det i allmänhet torde vara lättare att försäkra sig mot egendomsbrott än mot risken att behöva återlämna egendomen till den rätte ägaren utan lösen.

Utredaren bör inte begränsa sina överväganden till förvärv av stöldgods utan bör även diskutera vilka regler som bör gälla vid förvärv av egendom som har fränhänts den rätte ägaren genom egendomsbrott i andra fall. Också skyddet för andra sakrätter än äganderätt, t. ex. återtaganderätt vid kreditköp, bör beaktas. Utredaren bör vidare vara oförhindrad att, om han anser det påkallat, lägga fram förslag till en samlad lagstiftning om godtrosvörvärv av lösöre, alltså inte enbart när det har förekommit brott. I den mån utredaren kommer fram till att regler bör införas om godtrosvörvärv, inställer sig en del andra frågor, bl. a. vilket lösenbelopp som den rätte ägaren skall betala i fall då han ges rätt att lösa till sig sin egendom.

Som riksdagen har framhållit bör utredaren bedriva sitt arbete i nordiskt samråd med sikte på att få till stånd en mer enhetlig nordisk reglering.

Motionsmotiveringar

Till stöd för yrkandet i motion 840 anför motionärerna (motiveringen finns i motion 1982/83:837) att narkomaner finansierar sitt missbruk genom försäljning av stöldgods och att häleribrotten således är en förutsättning för narkotikahandeln. Enligt motionärerna är det därför nödvändigt att kampen mot hälerierna intensifieras. Motionärerna anser det angeläget att det pågående utredningsarbetet beträffande reglerna om godtrosvörvärv påskynas så att en lagändring kan åstadkommas som stärker den bestulnes ställning.

I motion 1218 framhålls att den samhällsutveckling som ägt rum sedan reglerna om godtrosvörvärv utbildades motiverar ett nytt synsätt på avvägningen mellan den ursprunglige ägarens och godtrosvörvärvarens intressen. Enligt motionären bör lagstiftningen ej lägga hinder i vägen för den seriösa handeln men samtidigt bidra till att försvåra häleri. Motionären

anser att nuvarande ordning underlättar sådan brottslighet och att reglerna bör ändras till förmån för den ursprunglige ägarens intressen. För en sådan reform talar också enligt motionären önskvärdheten av en enhetlig nordisk rättsordning på området.

Frågans tidigare behandling

Frågan om godtrosvärv av stöldgods m. m. har under de senaste 20 åren övervägts flera gånger i olika sammanhang. En närmare redogörelse härför finns i betänkandet LU 1981/82:20, vartill hänvisas.

Under den allmänna motionstiden 1980 väcktes en motion vari begärdes förslag till lagstiftning om godtrosvärv av lösöre som stärkte skyddet för ägaren av frånhänd egendom.

Motionen, som remitterats till lagutskottet, överlämnades med yttrande till justitieutskottet för gemensam behandling med proposition 1979/80:65, vari framlades förslag till ändringar i brottsbalken. I sitt yttrande (LU 1979/80:1 y) anförde lagutskottet att det fanns skäl som talade för att en ändring av reglerna om godtrosvärv borde komma till stånd. En lagstiftning på området var emellertid förenad med åtskilliga problem inte minst när det gällde avvägningen mellan olika intressen som gjorde sig gällande. Med hänsyn härtill förordade utskottet att frågan om godtrosvärv av stöldgods m. m. blev föremål för utredning. Utskottet betonade vikten av att arbetet bedrevs i nordiskt samförstånd med sikte på att få till stånd en mer enhetlig reglering beträffande godtrosvärv av stöldgods m. m. i de nordiska länderna.

Justitieutskottet anslöt sig till lagutskottets ståndpunkt och förordade i betänkandet JuU 1979/80:26 att en utredning gjordes för att utröna förutsättningarna för en ändring av gällande ordning. Utredningen borde ske utan dröjsmål. Utskottet anförde vidare att det borde ankomma på regeringen att bestämma formerna för utredningsarbetets bedrivande samt att det var angeläget att arbetet bedrevs i nordiskt samförstånd med sikte på att få till stånd en mer enhetlig reglering beträffande godtrosvärv av stöldgods m. m. i de nordiska länderna. Vad utskottet sålunda anförde gav riksdagen till känna för regeringen genom rskr 1979/80:183. Som ovan redovisats tillsatte regeringen med anledning härav utredningen om godtrosvärv av stöldgods m. m.

Vid 1981/82 års riksmöte väcktes en motion vari begärdes att utredningen skulle under 1982 lägga fram ett delbetänkande om godtrosvärv av stöldgods. Utskottet behandlade motionen i betänkandet LU 1981/82:20 och framhöll därvid att enligt vad utredaren upplyst det i huvudsak var gällande rätt i fråga om godtrosvärv av stöldgods som kunde behöva ändras. Det skulle därför inte vara fruktbart att behandla detta område i ett delbetänkande. Utskottet hänvisade också till att utredaren räknade med att kunna lägga fram ett slutligt förslag under 1983. Utskottet, som underströk vikten

av att utredningsarbetet bedrevs skyndsamt, fann inte skäl föreligga för riksdagen att hos regeringen hemställa om den begärda prioriteringen och hemställde att motionen skulle avslås. I en reservation till betänkandet framhöll de socialdemokratiska ledamöterna att utredningen borde få i uppdrag att förtursbehandla frågan om godtroshövd förvärv av stöldgods och hemställde att det anförda skulle ges regeringen till känna. Vid kammarbehandlingen beslutade riksdagen återförvisa ärendet till utskottet. I sitt av riksdagen godkända betänkande LU 1981/82:28 hemställde utskottet att riksdagen skulle besluta i enlighet med utskottets hemställan i betänkandet LU 1981/82:20.

Utskottet

Enligt svensk rätt gäller sedan länge att den som förvärvar en sak av någon som inte hade rätt förfoga över den ändå blir ägare till saken, om han var i god tro, dvs. varken insåg eller borde ha insett att den andre saknade förfoganderätt. Genom godtroshövd förvärvet utsläcks således den tidigare ägarens rätt till saken. Denne kan dock i allmänhet lösa till sig saken från den godtroende förvärvaren genom att betala ersättning för den.

I samband med att riksdagen våren 1980 behandlade en proposition med förslag till skärpta regler om häleri uttalade riksdagen att det fanns skäl som talade för en ändrad ordning när det gäller godtroshövd förvärv av stöldgods m. m. och att en utredning därför borde göras utan dröjsmål för att utröna förutsättningarna för en sådan ändring. Den av riksdagen begärda utredningen tillsattes hösten 1980.

Under den allmänna motionstiden 1983 har väckts två motioner som rör det pågående arbetet med en översyn av reglerna om godtroshövd förvärv. I motion 1982/83:840 (fp) anfördes att det är angeläget att utredningsarbetet påskyndas så att en lagändring kan åstadkommas som stärker den bestulnes ställning. Motionären i motion 1982/83:1218 (m) framför synpunkter, som nära ansluter sig till utredningens direktiv, och yrkar att riksdagen hos regeringen begär att motionen överlämnas till utredningen för beaktande.

Enligt vad utskottet inhämtat beräknas utredningens arbete kunna avslutas sommaren 1983. Med hänsyn härtill saknas anledning för riksdagen att göra något sådant särskilt uttalande om utredningsarbetets bedrivande som begärs i motion 840. Eftersom motionerna inte innehåller något nytt i sakfrågan är det inte heller påkallat att motionerna överlämnas till utredningen för beaktande.

Utskottet hemställer

att riksdagen avslår motionerna 1982/83:840 och 1982/83:1218.

Stockholm den 1 mars 1983

På lagutskottets vägnar

PER-OLOF STRINDBERG

Närvarande: Per-Olof Strindberg (m), Lennart Andersson (s), Stig Olsson (s)*, Martin Olsson (c), Elvy Nilsson (s), Arne Andersson i Gamleby (s), Ingemar Konradsson (s)*, Mona Saint Cyr (m), Marianne Karlsson (c), Owe Andréasson (s), Allan Ekström (m)*, Sigvard Persson (c), Per Israelsson (vpk)*, Inga-Britt Johansson (s) och Sten Andersson i Malmö (m).

* Ej närvarande vid betänkandets justering.

